

התנה קיבוץ בתערוכת הקיבוצים הצגה ברבע מיליון בלבד

ראשי התערוכה ומתכנניה את שלהם: תע' רוכת תמונות, המסכירה בפשטות: הקיבוץ מה הוא? וכיצד אוכלים אותו? בסופה של עבודת ההכנה, יכול היה דן גלברט, רשם הקריקטורות של הקיבוץ המאוחד וחבר קיבוץ אלונים, להזדקף ול' הכריז בצדק: זוהי תערוכה של הישגים. ההישג הראשון: אין בה אף דיאגרמה. זהו באמת ההישג החשוב ביותר של התערוכה, המבדיל אותה לטובה מכל תע' רוכה אחרת שנערכה בישראל: הצופה בה אינו חייב לעיף את עינו בסורי מספרים שאינם אומרים דבר, או בקחי דיאגרמות חכרות שחר המראות את מצב החצר בש' דות בית-אלפא בחושי הקיץ השדופים של מאורעות תרצ"ו. את מה שאומרת התערו' כה, היא אומרת בשקט, בשלוה ובנחת: באנו לפני חמישים שנה, ראינו את הארץ כי טובה היא, התישבנו בה, בנינו אותה והנה אנחנו כאן.

הממשל הצבאי

המושל התנגד

אם היו חסרים נימוקים ודוגמאות ל' שוללי הממשל הצבאי, כדי לשכנע בהם את מתנגדיהם, סיפק להם השבוע חומר רב אחד מנגידי הממשל בכבודו ובעצמו, סגן אלוף זלמן מרט, המושל הצבאי של מחוז התיכון. סיפר מרט בגלוי לכתב מיוחד של ידיעות אחרונות, שהעדיף להשאיר עלום שם: הממשל הצבאי מתערב בגלוי בבחי' רחן ומגויז של המועצות המקומיות ש' בשטח שיפוטי.

הדוגמה שסיפק מרט לכתב העתון היתה פשוטה: בכפר קרע שבמשולש היתה צרי' כה לקום מועצה מקומית. מועמד הממשל לכהונה היה המוכתר, איש מפא"י חסן עטמנה, שלפי דברי מרט לכתב העתון היה אחד המעטים שבמשולש, שקשרו את גור' רלם עם המדינה... הוא סיע בשעתו ל' קק"ל לרכוש קרקעות.

אולם לשר הפנים ישראל ברייהודה היו דעות אחרות בענין זה. לתפקידו של ראש המועצה יעד ברייהודה את אחד עבדאללה, מנכבדי הכפר וזן הנאמנים על מרבית תו' שביו, אך לא על הממשל הצבאי. על מה שקרה אחרי החלטתו של השר, סיפר כתב העתון מפי המושל הצבאי: "ה' ממשל הצבאי התנגד. נשלחו שליחים לשר הפנים - לשוא" ברייהודה ניצח, ולמרט לא נשאר אלא להסכים ולפרש את עמדתו: האחריות להסתה נגד המדינה אינה מוטלת רק על שכם הקומוניסטים, כי אם גם על המפלגות הציוניות-לאומיות, דוגמת מפלגת אחדות העבודה, מפלגתו של ברייהודה.

יריקה בפדח. כדי שלא להשאיר את האשמותיו חסרות ביסוס, סיפר מרט לכתב ידיעות אחרונות גם על מקרה נוסף: פרץ ברנשטיין בא לקלנסואה (אחד הכפרים במ' שולש) והתארס בביתו של פלח אחד, ש' אפילו לירוק בו לא הייתי רוצה".

על פעילי מפ"ם, סיפר מרט: "הם מש' מיצים אותנו בכל הדוממות, להזלתם ה' רבה של הערבים המוכנים להאזין תמיד כשהיודי אחד אוכל יודי שני". כיצד יכול היה מרט, איש צבא מקצועי הממונה על עניני בטחון, להביע דעות כ' אלה באונוי עתונאי? על שאלה זו יתבקש בדואי שן הבטחון להשיב בקרוב מעל בימת הכנסת, אחרי ששר הפנים פנה בל' לונה חמורה לביגי, תבע לנקוט באמצעים.

בסדינה

(המשך מעמוד 4)

יכולה לברך את פלישת האמריקאים והברי' טים - ולמונע בעד מטוסייהם את המעבר בשמי הארץ. היא יכולה לגדף את הער' ביב. ולהצביע בעדם. במקום שאין קו, הכל תלוי, בסופו של דבר, במצב-רוח.

ההסתדרות

בולגאנין הישראלי

בברית-המועצות הדבר מקובל: השרים של אתמול הם מזכירי קולחויים נידחים של מחר - מנהלי תחנות-כוח כמו גאורגי מאלנקוב, שגריים בערבות כמו ויאצ'סלאב מילוטוב, מזכירי קופות-אשראי כמו גיקר' לאי בולגאנין.

בארץ יש בכך משום חידוש. כאשר הגיע החודש לשיאו מיבצע-הכיבוש של פנחס לבון בממלכת סולג'בונה, הודיעו שרי האתי' מול שאין להם שום חשק לצאת לגלות. מה מריץ את פינדה. לבון פתח במיבצע בתנועת-איגוף גדולה. תחילה כבש את הועד הפועל של ההסתדרות. אחר-כך אישפש ומצא כי להנהלת חברת-העובדים הזכות למנות את מנהלי סולג'בונה. הוא יצא וכבש את חברת-העובדים. רק כשהגיע לנקודת-היערכות זו, פתח בהתקפה המכ' רעת: הוא פירק את הנהלת סולג'בונה ל' כמה חטיבות, שלח את זוכסי הצמרת ל' מלא תפקידים קטנים בחטיבות המצומקות.

אולם בניגוד לניקיסה כרושצ'וב, מצא שהדבר אינו קל. המנהלים החדשים סירבו פשוט לקבל את התפקיד. דויד הכהן, במשך זמן רב הבוס הגדול של הממלכה, סירב. הלל דן, מלך סולג'בונה עד לפני כמה שבועות, סירב. אהרון רמז, הנסין הצעיר, שהתטר מהכנסת כדי להישאר בהנהלת חברת-התעשייה האדירה נור, סירב להסתפק בתפקיד נחות בחטיבת הנמלים ועבודות-חוק. היתה זאת הכרזת מלחמה. פיניה לבון קיבל אותה ללא התרגשות בולשת. הוא ידע שהנהיג שעת הכרעה - ושם יצא מינצח מן הקרב, יהיה בידיו ריכוז של כוח שיקנה לו עמדת-מפתח במלחמה על הירור' שה, כאשר יישמש הרסן מידי ביגי.

קיבוצים

כיצד אוכלים אותו?

שלושה ימים אחרי שתערוכת העשור הכוללת נעלה את שעריה בירושלים, חתך נשיא המדינה יצחק בן-צבי את סרט הפתי' זה של תערוכה אחרת: תערוכת פסטיבאל הקיבוצים, בחיפה. חרדים ולמודי ניכ' נכ' נסו מאות המומונים, שחזו רובם ככולם גם בפתיחתה של תערוכת העשור, אל ה' שטח הגדול שלמרגלות הכרמל המערבי. הם הופתעו לטובה: בפחות מרבע מיליון לירות ביצעו אמני כל התנועות הקיבוציות מבצע גראפי, שעלה בהרבה על אחיו הירושלמי. באמצעים פשוטים ביותר של מכול, צבע ופחם-רישום, עשו ציירי ורשמי הקיבוצים יותר מכל אגוני התכנון הגראפי, אורי' כלים ואמנים מודרניים, שבזכו יותר מ' שלושה מיליון לירות בירושלים. במאות שעות של "פידור עבודה" קיבוצי רגיל, עם גופיות ומכנסי עבודה בלי "העדו' פורגורמאטיות" וקומיסארים מלמעלה, עשו

גם בזה עוד לא היה די. המשלחת השתתחה כמה ימים נוספים. כאשר קיבלו אבו-שוקרי ואומונא שאלות מן המרכז הבגדאדי, אותן היה צורך לברר מיד עם הנציג הישראלי, פנו לכתובת שהוסכם עליה עם אלוני העברת הודעות. והנה נתברר כי לא זו בלבד שאלוני חזר לישראל, אלא שגם הפקיד במקום שנקבע אינו יודע מאומה על כל הענין, הוא נדהם ולא ידע כיצד לנהוג בפניה מוזרה זו.

וולטר איתן מתנצל

כשחזר ציון ארצה, בראשית דצמבר 1951, עוד היה שילוח בחוף-לארץ. ציון הלך יחד אתי להלטר איתן, לביקור נימוסין. הוא מסר לו דו"ח קצר. איתן נראה מופתע למדי, התנצל ואמר שיכרר את הדבר. בפגישה שניה, בה השתתפתי לבדי, אמר איתן בנימה של התנצלות כי הענין שוב אינו נתון לטיפול, וכי עלינו לחכות לשילוח. ברצוני להוסיף כאן כי במשך כל הפרשה התרשמתי כי יחסו של איתן חיובי ואוהד, אך שבועניים אלה לא היתה לו שליטה על שילוח, שקיבל את הוראותיו ממקום אחר. חוששני כי גם אלוני, שלבו היה עמו, לא היה חופשי לפעול כמיטב דעתו, אלא קיבל הוראות ממקור שאינו ידוע לי.

על בואו של שילוח נודע לי מתוך פתק שנמסר לדירתי על-ידי שליח מיוחד. בו הוזמנתי לפגישה. כשבאנו אליו בקריה התל-אביבית, קיבל את פינינו בהבעה זועפת ביותר. השתררה מיד אחירה מתווה מאד. הוא לא הסתיר את הסיבה: הוא דרש במפגיע שנסביר מדוע פינינו שוב מעל לראשו לבן-גוריון ולולטר איתן, ובאיזו רשות יצא ציון לשליחותו. אני הייתי העונה. הזכרתי לו שהבטיח לבוא לפגישה ברבע שיקבל הודעה על כך, והסתחית בפניו שלא עמד בדברו. אמרתי לו במלים ברורות שעלידי אי-הופעתו, וקיום הפגישה בדרג נמוך, פגע קשות בסיכויי ההצלחה של כל המאמץ. אם ידע שלא יוכל לבוא, היה צריך לפחות להודיע על כך לנו ולמשלחת הערבית.

שילוח התנצל בכך שעסק בענינים מדיניים חשובים באמריקה (ובכך רמז כי לדעתו מגע עם הערבים אינו חשוב כל כך). לדעתו גם מספיק בהחלט שלפגישה מסוג זה יבוא אדם בעל דרגה נמוכה, כמו אלוני. לבסוף תבע מאתנו בואפן אולטימטיבי שנפסיק להתרוצץ בינו לבין משרד-החוץ. במיוחד רצה למנוע מגע נוסף בינינו לבין הלטר איתן. מאחר שראש-הממשלה הטיל עליו את הענין באופן בלעדי, אסור לנו לפנות לאחר. בפגישה זו תבע מציון, בנוכחותי, להפסיק כל פעילות בפרשה זו. הוא הודיע שלא ירשה לו בשום פנים לספל בענין זה להבא. הוא רמז בצורה גלויה שקל יהיה לו להחשיך את ציון בהברחת מטבע זר, לאור נסיעותיו התכופות לחוף-לארץ, ובצורה זו לשים קץ לנסיעות אלה. ציון התרחת, אמר שגן סחיטה ואיים לפנות לראש-הממשלה. שילוח לא הסתפק בכך. הוא איים לגרום למאסרו של בן-אפרים באשמת חשד של עיסוק בהברחת מטבע. היה ברור לי שעלי להגן על בן-אפרים בפני התעללות זו. על ידי הכנת כלים לגיוס דעת-הקהל אם יתעורר הצורך. פניתי לאורי אבנרי, עורך העוטה הזה, שהפך מאותו רגע שותף לפישה.

הכרתי את אבנרי עוד לפני מלחמת-השחרור, והיה נראה לי שיש קירבה רבה בין דעותיו לבין דעות המחחרת העיראקית, כפי שהוגדרו באיגרת ההיסטורית ששלחה כתשובה לשאלות. על כן הכנסתי את אבנרי לטוד הפרשה כולה, סיפרתי לו על השתל' שלוח הענינים עד כה, והתיעצתי עמו על האפשרות של פירסומה.

בשיחה התגבשה דעתנו המשותפת שאסור לפי שעה לפרסם את הפרשה. שני הטעמים שעמדו לנגד עינינו: בהטחון המוחלט שגילוי ראשי המחחרת בעיראק יביא להוצאתם להורג על-ידי גורי אל-סעיד, והתקפה הקלושה, שטרדה בלבנו, שיחול שינוי כל שהוא בעמדת השלטונות הישראלים. שילוח עצמו העמיד אותי בצורה חריפה על הסכנה הראשונה, עת רמותי באונוי שלא אהסס לפרסם את הפרשה אם יתעלל בבן-אפרים, שהקירב את כל הנוג לפעולתו למען המחחרת ונשאר עתה חסר-אמצעים. אם תעשה זאת, תביא כמו יודך לחיסול מנהיגי התנועה", אמר שילוח.

למרבית שמחתי, לא היה צורך באמצעים קיצוניים מצדנו. שילוח לא הגשים את איומו הציני. תחת זאת קרה משהו אחר: בן-אפרים נקרא למחלקת-העליה. שם גלקח ממנו, בתיווך של מה-בכר, דרכונו העיראקי. כך נשלל ממנו חופש התנועה.

השליח הוא "קומוניסט"

לא עברתי על התעללות זו בשתיקה. פניתי מיד לשילוח, ללא הזמנה. דרשתי ממנו הסבר להתנהגותו. תחילה היתמם וטען כי אין לו מושג על מעשי מחלקת-העליה. אולם כשחלצתי עליו השמיע טענה חדשה לגמרי להצדקת הרחקתו של ציון מן הפרשה. הוא טען, פשוט, כי ציון הוא שליח קומוניסטי.

כמעט ופרצתי בכתוק. אולם שילוח לא הרפה. הוא טען כי חקר את הרקע המשפחתי של ציון, וגילה כי אחר מאחיו נכלא בעיראק באשמת קומוניזם, ואחיו שיהורו שם הגיע ארצה. היתה בכך משום אמת - אחיו של ציון באמת נטה לקומוניזם ואף סבל על דעותיו - אולם לא היה לו שום קשר עם ציון, ובחדאי לא גם המחחרת העיראקית הלאומנית, שהיתה אנטי-קומוניסטית מובהקת. שילוח הוסיף כי גם אחיו השני של ציון, ששירת או בצה"ל, חשוד בשתיית קומוניסטיות. מכאן הסיק שגם ציון קומוניסט. אני אחראי לבטחון המדינה, קרא לעומתי. אני לא יכול להרשות שקומוניסט יסע הלך וחזור בשם המדינה. הדבר עוד יכול להיודע חסיושולם לשרותי המודיעין של מדינות המערב. ממשלות המערב יכולות להסיק מכך כי ישראל מנהלת משא-ומתן עם גורמים ערבים בתיווך קומוניסטי.

כאן נתגלה לי בפעם הראשונה באופן ברור הניגוד הגמור בין גישתנו היסודית לענין, פער שבוע אולי מעברנו השונה. בעוד שאני השתחלתי להתייחס לפרשה בגישה פוליטית רחבה, גישה שילוח לענין בפסיכולוגיה הצרה האופיינית של איש-מודיעין.

לא טרחתו להפריך את דבריו בפרוטרוט, כי לא האמנתי שהוא עצמו מאמין בהם בכנות. בעיני היה זה טכסיס מחוכם מצדו כדי למנוע את התערבותו הנוספת של ציון - ואולי גם שלי - ובצורה זו להיפטר משני אנשים מטרידים שדרשו ממנו יוומה ופעילות מאומצת בכיוון שלא היה, כנראה, לפי רוחו, מטעמים השמרים עמו.

בעיני היתה חשיבות מכרה לחופש-התנועה של ציון. היה ברור לי - וכך הסברתי גם לשילוח - כי ציון הוא האיש היחיד בצד שלנו הנהנה מאמון מוחלט במחחרת העיראקית, וכי היעלמו הפתאומי יעורר בלבנה בשדות כבדים ביותר, מוצדקים בהחלט, לגבי כנות גישתנו לענין. דרשתי במפגיע להחזיר לציון את דרכונו, ואימיתי אפילו - בניגוד לריתי - שאהפוך עינין זו לשעוריה ציבורית.

שליח ברת-רשמי

לדרכונו לא הוחזר. מן הארץ הניטראלית הגיעו מכתבים בהולים. אומונא נשאר שם, בעוד שאבו-שוקרי חזר לבגדאד ומסר דו"ח למרכז המחחרת. לבי מלא הערצה למנהיגים ערבים אלה, שעל אף כל האכזבות והיחס המשפיל מצד ישראל, לא נואשו מגישתם היסודית, בה ראו חלק חיוני בתפיסתם המהפכנית.

קיימתי עם שילוח פגישות, שיחות טלפוניות וחליפת מכתבים בלתי-פורמלית. הוא עמד על שלו: לא יתן לציון לנסוע. הוא גם לא יסע בעצמו. אולם, כחוצאה מן ההטרדה המתמדת, נעטר לפחות בנקודה אחת: הוא הסכים לשלוח שליח מיוחד מן הארץ, שיקיים פגישה נוספת עם ראשי המחחרת. אולם הוא סירב לשלוח אישיות רשמית. תחת זאת הציע לשלוח אדם בעל מעמד ציבורי, הבקי בענינים ערביים, אך שלא ייראה כלפי חוץ (וכנראה גם לא כלפי שרותי-המודיעין של המערב, ששילוח כל כך חשש מפניהם) כנציג ממשלת ישראל.

היה זה מר מיכאל אסף, עורך העתון היומי של מפא"י בשפה הערבית, אל-יוס. כיום נשיא אגודת העתונאים.

(הפרק הבא: שליחותו של מיכאל אסף)